

СТАНОВИЩЕ

на **проф. д-р Тотко Стоянов**

член на научното жури за оценка на качествата на дисертационния труд

на **Яна Здравкова Димитрова**

на тема: „ **Културно развитие на Родопите през ранната желязна епоха (по археологически данни)**”

представен за присъждане на **образователна и научна степен “Доктор”**

Последните десетилетия са свързани не само с увеличаване на изследванията на територията на Родопите, но преди всичко с промяната на традиционните методи и съчетаването им с различни по обхват и насоченост проекти, които доведоха до значителен обем на информацията за всички основни компоненти на културата. Необходимостта от систематизиране на тази информация е налице. В този контекст, изследване като предложеното, е актуално и навременно като тематика, ареален и хронологически обхват, които са добре обосновани в уводната част на дисертацията. Същевременно, бих казал, че това е едно сериозно предизвикателство към възможностите на изследвателя.

Структурата на изследването е добре обмислена и подходяща за постигане на поставената цел “детайлната характеристика на елементите на културното развитие на Родопите през ранната желязна епоха” и скрупулъзно дефинираните задачи (с. 9-13). Дисертационният труд има впечатляващ обем. Той се състои от две части – Текст (359) и Каталог (252) с приложения: 7 таблици, 11 карти и 162 табла - общо 890 страници. Всяка от петте глави е посветена на един от основните компоненти на културата, със сходна структура, включваща историография по съответната проблематика, ареален и хронологически анализ на данните и обобщаваща, коментарна част, илюстрирани чрез таблиците, карти и качествени графични и фотоизображения. Във всяка от тях е анализирана информацията на феномените от Късната бронзова епоха като основа за анализ и интерпретация на тези от Ранната желязна епоха.

В каталожната част, синхронизирана с текста, с ясно формулирана, методически точно поднесена информация, на практика е извършен първичен анализ на базата данни и тя е обективна предпоставка за високо ниво на изследването.

Ясно формулираните цел и задачи обуславят успешното дирене за постигането им. Предпоставка за това е и широкият спектър от изследователски методи, използвани в хода на създаване на труда (с. 13)

Глава I е посветена на селищата и селищната мрежа в изследвания ареал - естествена основа за цялостно изследване на даден регион в определен културен период. Проследен е ходът на изследванията в региона, използваната терминология в литературата; изведена е характеристика на селищната мрежа през късната бронзова и ранната желязна епоха, дискутирани са селищните модели и функционалните характеристики на обектите, тяхната топография и хронология. Анализирани са, доколкото са налице, данните за вътрешната уредба и елементи на селищата. Направена е сравнителна характеристика и обобщение за хронологическо развитие на селищната мрежа в Източните и Западните Родопи. Отделено е внимание и на въпроса за комуникациите на регионално и субрегионално ниво.

В глава II са анализирани данните за светилищата, естествено обвързани с проблемите на селищния модел. Дискутирана е използваната терминология и предлагатите критерии за идентифициране на култовите места. Систематизирани са очартаващите се проблемни кръгове.

Глава III е посветена на другия основен компонент на археологическата култура - некрополите. Систематизирана е информацията за некрополите и гробните съоръжения от късната бронзова и ранната желязна епоха съответно в Западните и Източните Родопи. Направена е сравнителна характеристика на погребалните практики и съоръжения и са изведени тенденции в развитието им в хода на епоха в двата основни дяла на региона. Благоприятен фактор за работата по този дял на тезата е наличието на задълбочени обобщаващи изследвания по темата за региона и отделни субрегиони (К. Кисъв, Д. Гергова, Г. Нехризов и др.).

В четвърта глава е разгледана керамиката. Естествено, това е най-обемистият дял от дисертационния труд (153 страници). Това е най-масовия и основен индикатор на културата, основен източник за извеждане на относителната хронология на обектите и създаване и коригиране на хронологическите системи. Благоприятен фактор за добрите резултати тук са някои обобщаващи изследвания на керамиката от Родопите от последните години. Дискутирани са методологията, терминологията и принципите на класификацията. Избрани са няколко добре изследвани и представителни за Източните и Западните Родопи обекти и керамични комплекси, които дава възможност да се дискутират по същество данните и се изведат водещи тенденции и характеристики на керамиката по основни критерии. Важен елемент за изследването в тази му част са 146 табла с отлично изпълнени графични образи на керамични съдове (някои допълнени с фотоси и посочена позиция в обекта).

Използван е масив от непубликуван материал, което определено допринася за разширяване на информационната база за анализ и синтез по проблематиката.

Глава V отразява нарастналият интерес и засилването на изследванията в областта на добива на метали и развитието на металургията – в случая бронзовата и желязната. Поради природните си ресурси Родопите имат особено място в това отношение. Освен систематизирането на данните за металните артефакти от двете епохи е направен анализ на съществуващите схващания сред българските специалисти (на фона на тенденциите в общите изследвания за Стария свят) по генералният въпрос за причините за прехода от културата на бронза към културата на желязото и конкретните форми на прехода и евентуално локалните им прояви в Тракия.

Заключението е неформално. То е обемисто, но съдържателно. Синтедирани са основните резултати от извършеното в петте дяла на изследването. В края на заключението има текст, който в известна степен е повторение в още по сбита форма и е може би излишен (с. 305-309).

В заключение, бих обобщил, че целта на изследването - “детайлната характеристика на елементите на културното развитие на Родопите през ранната желязна епоха” е постигната. В хода на изграждането ѝ, там където информационната база го позволява – примерно при керамиката и некрополите са открити различията между двата основни дяла на изследвания регион, при другите компоненти са обобщени нивото на досегашните изследвания и възможните решения. Приносни елементи съдържат отделни части от петте глави и самото изследване като цяло. Изявена е ерудицията на автора, както в доброто познаване на публикациите по този огромен кръг въпроси, така с автопсията по отношение на голяма част от обектите и подземния материал.

Работата е написана на един стегнат език, с добре овладяна професионална лексика, което е също израз на професионално израстване.

Авторефератът и автосправката отразяват коректно съдържанието и основните постижения на автора в дисертацията.

Яна Здравкова Димитрова е автор на четири научни публикации и е съавтор в две публикации, пряко свързани с темата на дисертацията.

В заключение, като имам пред вид цялостните качества на дисертационния труд на **Яна Здравкова Димитрова**, заявявам пред уважаемото жури, че рецензираната работа

притежава високи научни достойнства и отговаря на изискванията да й бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“.

8.04.2015 г.

Проф. д-р Тотко Стоянов

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized initial 'D' followed by a series of loops and a long vertical stroke extending downwards.